

Llorenç Giménez, contacontes

“Els contes ens ajuden a entendre el món”

Rafael Miralles Lucena

Font: Cuadernos de Pedagogía, núm. 377, març de 2008.

Parla, et mira somrient i la seua veu suau i tranquil·la et sedueix des del primer moment. Llorenç Giménez, el contacontes que abans fou mestre, repassa les pàgines d'uns llibres que pren d'unes estanteries repletes. Assegut al sofà de sa casa, al costat d'una terrassa assolellada, aquest home senzill i amant de la seua terra explica com viu la seua professió contant històries, com ho ha fet cada dia des que era menut.

Conte'm un conte que li agrade.

Aquell conte de l'agró ballarí —Llorenç assenyala les il·lustracions del llibre que té entre mans mentre la fotògrafa dispara la càmera—. Parla d'un home que està en una taverna i es dedica a pintar. Com que no té diners per a pagar, pinta per al taverner una escena amb un agró, però l'adverteix: “Només et ballarà de tal hora a tal hora”. I llavors l'ocell adquireix vida i balla. El bar s'ompli de gent, perquè tots volen veure com balla l'agró, però l'ocell només vol ballar en un horari delimitat. I quan arriba un home molt ric i li exigeix amb amenaces que balle, l'agró desapareix i mai més torna a la taverna. Quan vaig llegir per primera vegada aquest conte em vaig emocionar molt, i a mesura que he anat contant-lo ha anat prenent una nova forma.

Amb quins contes es troba més a gust, amb els populars i tradicionals o amb els contemporanis?

Les meues narracions beuen fonamentalment dels contes populars valencians, però des d'ací he passat als de tot el món. Aquesta col·lecció, per exemple —s'adreça a l'estanteria i n'agafa uns quants llibres—, inclou contes japonesos, jueus, escandinaus, russos, xinesos, africans... Són una meravella. La transferència dels contes populars és tan forta que em resulta molt fàcil transmetre l'entusiasme amb què a mi m'arriben aquestes històries. Un conte modern o de creació, com els de Gianni Rodari, pot atrapar-te però no té la força comunicativa d'un conte arrelat en la tradició oral.

Però els contes populars no s'inclouen en la majoria de manuals escolars.

És veritat, el més normal és que els llibres de text d'Infantil i de primer cicle de Primària incloguen contes que intenten connectar amb els continguts que es treballen a classe, com la tardor. Però com que aquests contes no atrapen, hi ha editorials que estan reprenent els contes populars, que enganxen molt més i que mai te'ls acabes.

Hi ha moments millors que d'altres per a contar contes?

A escola cal distingir l'hora del conte d'aprofitament didàctic —estem treballant els agrons i es recorre a un conte per a motivar— i l'hora del conte pel plaer de contar, és fonamental distingir les dues situacions. Els meus contes són com un moll, que s'allarga o s'acurta segons com veig que reacciona l'auditori.

Hi ha alguna recepta per a contar bé un conte?

És fonamental que t'agradi la història que contaràs. Jo solc aconsellar una cosa molt elemental, que la història t'atrape i que quan la verbalitzes sigues capaç d'emocionarte i de transmetre aquesta emoció.

En què radica la força i el valor del conte popular?

El conte popular té solatge perquè s'ha contat moltes vegades i atrapa, no em preguntes per què. Aquestes històries contades a xiquets de 2 a 12 anys no fallen mai. Veritat que quan tu trobes la fórmula de començar, siga en la cultura que siga, *hi havia una vegada, temps era temps, això era i no era...*, cap xiquet et dirà que aquesta història és falsa? La màgia del principi i del final del conte continua vigent.

És més fàcil comprendre un conte contat que un conte llegit?

Segons l'informe Pisa que es va fer públic a finals d'any, sembla que els nostres joves són incapaços de llegir i comprendre més de tres línies. Però, en canvi, gràcies als contes, les narracions o els romanços, tot el que siga oralitat, els xiquets t'escolten fins a mitja hora seguida amb la boca oberta. Qualsevol bona història pot captar l'atenció del xiquet o de la xiqueta.

Com podem saber si és una bona història?

La història t'ha d'agradar primer a tu, perquè jo m'emocione contant és necessari que abans m'haja emocionat llegint-la o escoltant-la, l'emoció és molt important, t'ha d'eixir de l'ànima. Si llig un fragment d'una narració que m'ha captivat, automàticament els xiquets voldran llegir-la per a emocionar-se com jo.

Això serveix per als més menuts, però què fem amb els majors?

El plantejament és el mateix. Si sóc professor de Literatura a Secundària i m'agrada llegir, i als joves els agraden les novel·les, ací tinc una bona manera d'atrapar-los, de llegir-los un fragment i després deixar que s'acosten pel seu compte a aquest text. És important, això sí, llegir-los modulant la veu, que és una cosa que el contacontes tradicional treballa molt.

Però a més dels contes, vosté recorre a altres fórmules narratives...

Hi ha, per exemple, les endevinalles, que tu proposes o t'inventes i que són molt gratificants per als xiquets. Però ells també són capaços d'inventar-se-les. Jo els plantege un enigma, una mena de tresor que han de descobrir i que els gratifica, i

s'alegren tant quan no l'esbrinen, perquè pensen "Que bona que és aquesta endevinalla", com quan l'encerten. També hi ha els embarbussaments, un recurs fonamental per a l'oralitat que poden aprendre de memòria o inventar-se. Quan els pregunte "Sabeu algun embarbussament?" i em diuen que sí, de segur que els l'han ensenyat els iaïos. Però aquesta tradició s'està perdent, és un error menysprear aquests magnífics recursos, almenys en tota la Primària. L'oralitat és importantíssima, ací i en totes les cultures.

Però gràcies a les escoles s'ha recuperat molt de patrimoni oral tradicional en perill de desaparèixer.

Amb les escoles de Picanya, una població de l'àrea metropolitana de València, ens vam posar a recuperar refranys, endevinalles, rondalles, acudits, anècdotes ... Era un projecte molt senzill. Durant un trimestre, als col·legis públics i a l'escola de persones adultes els mestres demanaven als alumnes que parlaren amb els seus iaïos perquè feren memòria i rescataren manifestacions orals antigues. Al final va eixir un llibre preciós i vam descobrir una dona major que era una narradora de raça i que tenia una memòria prodigiosa.

Aquesta experiència es podria estendre a altres llocs...

Sí, perquè a més és molt fàcil. Als pobles, els néts poden preguntar als seus iaïos si coneixen algun conte. I quan apareix algú que recorda alguna història tradicional cal convidar-lo de seguida a l'escola. Quan coneixes una persona major que és contadora, la distingeixes perquè t'enganxa tot el que et diu, la mires i de seguida li veus una espurna especial. I aquest narrador que de vegades descobreixes pot anar després contant contes per altres escoles, fent un treball que mai podrem pagar-li.

Quin valor tenen els contes moderns?

Un bon conte, ben escrit i amb una edició acurada, fomenta la lectura i afavoreix que els xiquets reflexionen sobre determinats valors. Els contes contemporanis són boníssims per a la lectura i per sort disposem de molt bones col·leccions de contes infantils, encara que aquest aspecte jo no el treballo tant perquè, quan contes un conte d'aquests, has de ser molt fidel a la lletra i jo tinc tendència a improvisar molt... Em solc quedar més amb l'esperit i el fons del text, que és el que crec que sóc capaç de transmetre millor.

En què consisteix la funció pedagògica del contacontes?

Quan intervinc en una escola, sempre amb la meua maleta i els meus llibres, aprofite qualsevol moment per a fomentar el respecte, la solidaritat o l'estima entre tots. Faig també un treball lingüístic perquè recupere paraules, expressions, frases, modismes, refranys i formes de dir que s'estan perdent en la parla col·loquial, però que en el conte encara tenen cabuda. I quan els xiquets senten alguna paraula que els sona

estranya, done voltes a la narració perquè la interpreten i en deduïsquen el significat dins del context.

Algun consell per a qui vulga contar bé un conte?

Convé que es crega un personatge per a no repetir el conte sempre igual, perquè quan t'inventes una història, l'endemà els teus fills volen que la contes igual. Però si et recolzes en un personatge inventat i et diuen que la història que vas explicar ahir no és la mateixa tens una eixida: "La mona ha tingut altres aventures, ahir se'n va anar a la muntanya però hui està al parc...". Això et salva, però has de tindre una capacitat per a pegar-li la volta i que no es note. Segons les circumstàncies, unes vegades em recolze en la paraula, altres en els llibres i en altres cree un conte a partir d'una frase. Perquè el contador de contes repeteix, llig i inventa.

Com sap si els xiquets estan ficats en el conte que els està contant?

De veure'ls la cara en tinc prou, quan un xiquet es queda mirant-te ja sé que està dins del conte i si està dins del conte sé que tot funcionarà. Per a captar la seua atenció, a vegades solc recolzar-me en algun objecte quotidià, perquè els objectes ens porten als contes i els contes als objectes.

Pot explicar-ho amb algun exemple?

(Llorenç mira al seu voltant i agafa un xicotet cendrer metàl·lic que hi ha sobre la taula, que s'obri i es tanca amb una tapa unida a la base amb una frontissa). "Jo tinc aquest cendrer que quan l'òbric pareix la boca d'un animal però no és un animal. Què hi ha ací?". Els xiquets em diran de seguida que no hi veuen res. "Doncs jo veig una coseta allí, al fons...". M'estic inventant un conte a partir d'aquest objecte. Pot ser la història d'una persona que fumava i que ho deixà perquè la seua salut estava un poc delicada, el record de quan fou fumador és aquest objecte, un cendrer que li va regalar la seua besiaia. Després trac de nou el cendrer i els pregunte: "No us ho creieu? Mireu-ho". Si tu ensenyas el cendrer com a punt final després de contar-los una història, has portat l'objecte al conte i després el conte a l'objecte.

Pareix molt efectiu...

També hi ha el conte de l'amor de les tres taronges: no hi ha res més espectacular que obrir la meua maleta al final i mostrar-los tres taronges grans, d'aquelles tan precioses. Però l'objecte també pot aparéixer enmig de la narració, quan la rateta es troba un llaç preciós i tu vas i traus el llaç més coent i brillant que trobes. Amb un metre clàssic de fuster desplegable els faig de tot: unes muntanyes, una milotxa, una caseta... Ja tinc tants objectes que no sé on guardar-los.

La meua filla de cinc anys té molts contes a casa i no veu molta televisió. Per què els contes que més li atrauen solen ser els de Disney, que a mi em pareixen horrorosos?

Ha, ha, ha! Conec persones expertes en literatura infantil que diuen que les produccions de contes clàssics de Disney són prou dignes, que estan molt ben treballades i respecten l'estructura del conte popular. Contra això, no hi pots lluitar. No és bo contar contes que els xiquets ja han vist per televisió o al cinema, perquè la força i la gràcia del conte es troba en el fet que tu els contes una història que poden recrear en la seua imaginació. Si jo els conte *Blancaneu*, sense voler, ells imaginaran automàticament la versió audiovisual i es perd la màgia.

Però en les representacions de Disney abunden les princesetes tipus *Barbie*, passives, molt boniques i blanques, estilitzades, amb molt de color rosa... No sembla que aquest siga un ideal de dona per a les xiquetes.

Aquestes versions estan basades en els contes de Grimm o Andersen, que són europeus, encara que és veritat que l'adaptació de Disney i les imatges a què recorre no els respecten al peu de la lletra. No és el mateix que si tu li pegues la volta i descrius una princesa que no és ni baixa ni alta, que és molt valenta...

És complicat lluitar contra aquests estereotips tan instal·lats...

Sí, però tard o prompte la xiqueta se'ls trobarà a la televisió, al cinema, en els joguets... Davant d'aquests models tenim altres contes com la sèrie de *Les tres bessones* de Roser Capdevila, una autora que ha sigut mestra i que tracta de contrarestar uns estereotips amb els quals no està d'acord. També hi ha les rondalles d'Enric Valor, un escriptor valencià de contes populars en què hi ha protagonistes que són unes xiques i els que estan encantats són els homes. En els contes populars, la ruptura amb els estereotips dominants es cuida molt més.

Quins consells donaria a una mestra sobre com ha de contar un conte?

El primer que ha de fer es fer-ho pensant en el plaer dels seus alumnes per a escoltar-lo, i que qualsevol història pot servir-li sempre que no perda això de vista. Sobre els temes més apropiats, li recomanaria que rescatara narracions dels cinc continents perquè ens ajuden a entendre altres cultures. Quan contes un conte africà, per exemple, entens per què allí té tant de valor l'alimentació, l'aigua, el respecte als animals o al baobab. Si disposes d'una bona antologia de contes pots entendre millor el món.

Aquests contes no són a l'abast de la majoria del professorat.

L'animació a la lectura s'està deixant a les mans de les editorials. Hi ha mestres que es limiten a demanar a l'editorial que vaja algú a l'escola a fer una sessió d'animació lectora, i això és només un flaix puntual, una cosa testimonial. Amb els més grans, el

mestre pot llegir-los algun capítol d'una novel·la, com ara *La història interminable*, o qualsevol lectura d'obres literàries contemporànies d'autors consagrats, no conformar-se amb el llibre de text. Si tu els lliges poemes, al final els agradarà la poesia, i amb les narracions passa el mateix.

Qualsevol està capacitat per a contar?

Com en qualsevol ofici, tot es pot aprendre, encara que per als mestres les lectures són una eina fonamental. I no només de literatura. És important captar l'atenció davant d'una lectura sobre qualsevol tema, fins i tot de matemàtiques. Hi ha aquella història del tauler d'escacs en què un rei necessitava resoldre un enigma i un personatge li va dir: "Si et solucione el problema doblaràs els grans al tauler d'escacs: u, dos, quatre, huit, setze, trenta-dos, seixanta-quatre...". I al final arribava a una xifra bàrbara. Serveix qualsevol tema, però t'ho has de creure. Si crees un ambient i traslades el grup a la Prehistòria, pots preguntar-los en veu alta: "Què contarien aquelles persones?" o "Per què pintaven així?". Si ho deixes així, amb interrogants, ells s'emocionen més. I aquestes estratègies serveixen per a qualsevol tema.

En el seu treball, té en compte la creixent diversitat lingüística i cultural de l'alumnat?

Mai he tingut problemes per culpa de la comprensió de la llengua en què treballe, sempre en valencià, encara que tinc recursos per a enfrontar-me a aquestes situacions. De fet, molts llatinoamericans tenen una segona llengua pròpia i valoren que ací també tinguem dos idiomes. L'altre dia, en una escola, un xiquet que acabava d'arribar de Bolívia no entenia bé el castellà i la mestra estava un poc sorpresa. Vaig parlar amb ella i li vaig suggerir que esbrinara si la seua família venia de l'altiplà, perquè allí només parlen aimara. És fonamental que tu respectes el seu origen i la seua identitat, això ho aprecien molt.

Viure dels contes

Defineix el seu ofici de contacontes amb un acròstic: Contar històries; Objectes encantadors; Narracions Populars; Trabucador de paraules; Animació a la lectura; Cançons per a riure; Oients encantadors i encantats; No la saps? Ara te la contaré; Titellaire de les paraules; **Endevinador** d'endevinalles; Silenci. Llorenç Giménez Tarazona (Alfagar, València, 1954) descriu així la seua arribada al món: "Vaig nàixer a les huit del matí d'un 8 d'octubre al carrer del Mig, número 88, després d'estar en el si de ma mare durant quasi huit mesos. Com que vaig ser prematur, la meua primera setmana de vida la vaig passar dins d'una caixa de sabates, embolicat en cotó i sota l'abric d'una pereta elèctrica".

Abans de dedicar-se en exclusiva a contar contes, va estudiar Magisteri i va treballar a l'Escola Gavina, una cooperativa pionera en l'ensenyament en valencià. Tot just als 22 anys va arribar a ser regidor d'Educació i Cultura al seu poble, encara que ho deixà als sis mesos, decebut per l'escassa atenció que l'Ajuntament prestava a l'escola pública. Ara continua compromés amb la cultura i amb tots els colors de l'esquerra: "Sempre dic que no estic amb ningú, però que estic amb tots". Després d'aprovar oposicions en 1986 fou mestre en tres pobles, i des de fa deu anys ha convertit la seua afició en el seu ofici. Llorenç el Contacontes, com es coneix popularment al País Valencià, conta històries per tot arreu i per a tots els públics: als xiquets i els mestres a les escoles, als joves als pubs, als investigadors i professors en congressos i escoles d'estiu i a la gent del poble als llocs més insospitats. A més, col·labora regularment en la premsa escrita, on recull acudits, endevinalles, refranys, locucions i proverbis, i en programes infantils per a la televisió. Ha publicat llibres i ha rebut premis literaris com l'Empar de Lanuza i el de la Crítica *Serra d'Or* de contes.

Per a saber-ne més

Bryant, Sara (1995): *L'art de contar contes*. Barcelona: Biblària.

Mate, Daniel (1991): *Com contar contes*. Caracas: Monte Àvila.

Rodari, Gianni (2006): *La Gramàtica de la fantasia*. Barcelona: Edicions del Bronze.

Algunes publicacions de Llorenç Giménez

—(2007) *Els animals agraïts*. Alzira (València): Bromera.

—(2007) *El secret de les cinc llegendes*. Alzira (València): Bromera.

—(2004) *Endevinalles*. València: Tàndem (en col·laboració amb Carmela Major i Montse Gisbert).

—(2003) *Les cançons de Llorenç*. València: Tàndem.

—(2003) *Els acudits de Llorenç*. Alzira (València): Bromera.

—(2001) *Els embarbussaments de Llorenç*. València: Tàndem.